

„ÉLETMÓDJA: ÉPÍTÉSZ”

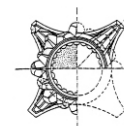


Tudományos konferencia
Ybl Miklós születésének
200. évfordulója alkalmából

az MTA
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Művészettörténeti Intézet,
Budapest Főváros Levéltára,
BME
Építészettörténeti és Műemléki Tanszék,
Forster Gyula
Nemzeti Örökséggazdálkodási és
Szolgáltatási Központ –
Építészeti Múzeum
és a Hild–Ybl Alapítvány
rendezésében.

2014. április 8.
MTA palota
Félköríves terem

2014. április 9.
Budapest Főváros Levéltára
Gárdonyi Albert terem



HILD-YBL ALAPÍTVÁNY
A MAGYAR ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNET KUTATÁSÁRA

A szervezők:
Sisa József
Hidvégi Violetta
Marótyz Katalin
Ritoók Pál
Kemény Mária



Konferenciaprogram

2014. április 8. - MTA palotájának Félköríves terme

- 9.00 A szervező intézmények nevében a konferenciát köszöntik
Sisa József (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Művészettörténeti Intézet igazgatója)
Kenyeres István (Budapest Főváros Levéltára főigazgatója)
Krähling János (BME Építészettörténeti és Műemléki
Tanszékének tanszékvezetője)
Győr Attila (Forster Gyula Nemzeti
Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ Tudományos és
Gyűjteményi Főosztály főosztályvezetője)
Kemény Mária (Hild-Ybl Alapítvány építészettörténész)
- 9.40 A konferenciát és az „Ybl Miklós, az Akadémia bizalmi
építészé” című kiállítást megnyitja Marosi Ernő, az MTA
rendes tagja
- 10.10 Winkler Gábor: *Vita a neoreneszánsz építészet megítéléséről
az 1950-es években*
- 10.30 Kávészünet
- 11.00 Károlyiak, Fót, Újpest** - Levezető elnök: Farbak Péter (Budapesti
Történeti Múzeum főigazgatója)

Buda Attila: *A fóti templom a források és a feldolgozások
fényében*

Fodor Edina-Maracszkó Izabella: *A fóti Szeplőtelen Fogantatás
plébániatemplom szentélyének restaurálása*

Czétényi Piroska-Iványi János: *Ybl Miklós újpesti munkássága*
- 12.15 Ebédészünet
- 13.45 Ybl a közéletben** - Levezető elnök: Ritoók Pál (Forster Gyula
Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ
Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményvezetője)

Maróty Katalin: *Ybl Miklós és az építészeti közélet –
pályázatok a Magyar Mérnök- és Építészegyletben*

Farbakyné Deklava Lilla: *Ybl Miklós szerepe az 1879. évi
országos kiállításon*

Kemény Mária: *„Sei froh, dass du kein Architect bist” Ybl
Miklós konfliktusai és pályájának drámai állomása*

Hidvégi Violetta: *„A nagy építész kis épületei” Pest és Buda
építési hatásainak dokumentumaiban*
- 15.30 Kávészünet
- 16.00 Architektúra, teória** - Levezető elnök: Krähling János (BME
Építészettörténeti és Műemléki Tanszék vezetője)

Rozsnyai József: *Ybl Miklós 1860-as évekbeli építészetének
stíluskapcsolatairól*

Kelecsényi Kristóf Zoltán: *Egy Ybl-tanítvány első munkái –
Schmahl Henrik Andrásy úti épületei*

Déry Attila: *Magyar építési gyakorlati szakirodalom a 19.
században. (Mit olvashatott Ybl Miklós?)*

Papp Gábor György: *Ybl Miklós és Teophil Hansen*
- 17.15 Első konferencianap zárása



2014. április 9. - Budapest Főváros Levéltárának előadóterme

9.00 A konferencia második napi résztvevőit köszönti Kenyeres István (Budapest Főváros Levéltára főigazgatója)

9.15 Kastélyok építésze - Levezető elnök: Győr Attila (Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ Tudományos és Gyűjteményi Főosztály főosztályvezetője)

Sisa József: *Ybl Miklós, a kastélyépítész*

Virág Zsolt: *Ybl Miklós által tervezett vagy átépített, valamint neki tulajdonított (kevésbé ismert) kastélyok és kúriák*

Mentényi Klára-Somorjay Sélysette-László Csaba: *Ybl Miklós és a lovasberényi Cziráky-kastély*

Kovács Klára: *Beszámoló a szabadkígyósi kastélyban illetve annak környezetében 2012-ben végzett kutatásról*

10.45 Kávészünet

11.15 Épülettípusok - Levezető elnök: Hidvégi Violetta (Budapest Főváros Levéltára főlevéltárosa)

Krähling János: *Ybl Miklós kecskeméti evangélikus temploma*

Józsa Anna: *Ybl Miklós színházépítésze*

Millisits Máté: *Ganz Ábrahám mauzóleuma Ybl Miklós életművében*

12.30 Ebédszünet

13.30 Dekoráció és kisarchitektúra - Levezető elnök: Maróty Katalin (BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék)

Vizy László-Mattyasovszky Zsolnay Eszter: *Ybl Miklós – Zsolnay Vilmos*

Hajdók Judit: *Ybl Miklós által tervezett orgonaházak*

Kiss Péter: *Ybl Miklós munkásságának eddig ismeretlen helyszíne –Eger*

14.30 Kávészünet

15.00 Műemlékvédelem - Levezető elnök: Kemény Mária (Hild-Ybl Alapítvány)

G. László Judit: *Egy Ybl-palota új élete. A Pollack Mihály téri Festetics-palota helyreállítása*

Potzner Ferenc: *Ybl Miklós Rechenungsplan - tervsorozata a Várbazár és a Várlejtők területére*

Gyetvainé Balogh Ágnes-Kalmár Miklós: *A Danubius-kút építése és műemléki helyreállítási problémái*

17.00 A konferencia zárása



Winkler Gábor:

Vita a neoreneszánsz építészet megítéléséről az 1950-es években

1954-ben az Építésügyi Kiadó Gerő László építész, egyetemi tanár tollából „Magyar Építészet (a XIX. sz. végéig)” címmel reprezentatív „képeskönyvet” jelentetett meg. A könyv váratlanul nagy vihart kavart a művészettörténészek és építészek körében. Gerő László az „Eklektikus stílus emlékei” felsorolásban Ybl Miklós koráig tárgyalta a könyve címében jelzett témát. A képek között a Szent István Bazilika mellett Ybl Operaháza és a Károlyi palota is szerepelt. Zádor Anna művészettörténész, egyetemi tanár a Magyar Építőművészet 1955. első számában (65-66. o.) a tőle megszokott igényességgel és következetességgel írt recenziót a könyvről. Megjegyzésére, hogy Gerő László írása „... nem szabad, hogy feledtesse az olvasóval az eklektika alapvetően nem-alkotó hanem valahogyan újrakérődző jellegét, ...” a Magyar Építőművészet következő oldalain (67-69) „Magyar Építészet Quo Vadis?” címmel Vámos Ferenc reagált. Néhány vitatható megjegyzése mellett igen helyesen a korszak megítélése területén érzékelhető bizonytalanságra hívta fel a figyelmet. Cikkében az 1850-től az 1900-as évekig tartó korszak tudományos igényességű, teljeskörű feldolgozását sürgette és alkotásainak előítélet-mentes értékelését szorgalmazta. Egy következő cikkében – „Eklektika” – romantika – klasszicizmus” (Magyar Építőművészet 1955. 187–188. o.) pedig a korszak korszerű periodizációjának időszerű kérdését vetette fel. Ez utóbbi cikkére Dercsényi Dezső művészettörténész reagált, aki többek között a hivatalos műemlékvédelem szemszögéből védte meg Gerő László könyvét és Zádor Anna recenzióját. Cikkében ígéretet tett, hogy a háborús károk helyreállítása során megsérült „eklektikus” épületek helyreállítását is tervezi.

A vitát akkor Lukács Ferenc „hivatalos” állásfoglalása zárta le, aki Weiner Tibort, a folyóirat felelős szerkesztőjét és a vita résztvevőit egyaránt alaposan megróttta, mondván, hogy azok „...olyan fontos kérdésben foglalnak el helytelen álláspontot, mint a klasszicizmus szerepe a magyar stílustörténetben és ami ebből fakad, a mai stílusra (értsd ez alatt: szocialista realizmus. WG) való befolyásának kérdésében”.

A vita utáni évtizedek során jelentős lépések történtek Ybl Miklós korának hiteles művészettörténeti-építészeti megítélésére. Ugyancsak több kísérlet történt a korszak periodizációjának tisztázására is. Ebben a munkában éppen Zádor Anna vállalta magára a „zászlóvivő” feladatát. Gyakorló építészeink – fiatalok és idősebbek – tudatában azonban máig él a korszak elmarasztaló-elutasító megítélése: Ybl Miklós és kortársai kiemelkedő építészeti alkotásai napjainkban is veszélyben vannak.

Széchenyi István Egyetem, Győr

winklerg@kabelnet.hu



Buda Attila:

A fóti templom a források és a feldolgozások fényében

Minden építészeti alkotás elkészülte után az időben nyeri el igazi értelmét, találja meg funkcióját, alakítja ki látványát és környezetét. A szakma és a nagyközönség általi be- és elfogadás fontos részét alkotják azok az írásos munkák, amelyek bármilyen szempontból, profi vagy amatőr módon az egyes épületekkel, épületcsoportokkal foglalkoznak.

Nincs másképpen ez Ybl Miklós fóti temploma esetében sem. Mint írásos dokumentum, kezdeténél az építető alapítólevele áll. Felépülte után részben magánlevelezések, részben hírlapi cikkek tárgyalták először, ezek fő szempontja a híradás és a megismertetés volt. Ennek az időszaknak jelentős írása Karl Blaas emlékezése a templom belső díszítésére. Az első szakmailag is értékelhető összefoglalót Grynaeus Alajos írta 1855-ben. A XX. század második feléig Ormós Zsigmond, Ybl Ervin, Thury Károly járultak hozzá jelentősen a szakmai ismertetéshez és értékeléshez. Ezek a stílus- és egyháztörténeti (liturgiai) megközelítésű írások részben a művészetkritika és művészettörténet-írás stílusokkal szemben változó felfogását is mutatják.

Igen jelentős állomás volt a templom írásos recepciójában az 1958-ban megjelent, Pest megye műemlékei című kézikönyvében szereplő összefoglaló. A múlt század utolsó negyedében és az új első évtizedében megélénkült a szakmai érdeklődés, amit két – Ybl Miklós halálának századik és a templom felszentelésének százötvenedik – évforduló, valamint a felújítás keretezett. Az előadás a templom visszhangját a fenti két – tudományos és népszerűsítő – szempontból tekinti át.

buda.attila@gmail.com

Fodor Edina, Maracskó Izabella:

A fóti Szeplőtelen Fogantatás plébániatemplom szentélyének restaurálása

A fóti Szeplőtelen Fogantatás plébániatemplom Ybl Miklós első nagyszabású alkotása, amely 1845-55 között épült. A neoromán-romantikus stílusú, bazilikális elrendezésű templom egész Európában híressé vált. Gróf Károlyi István megbízására készült az arab és mór díszítőelemekkel gazdagon borított, monumentális, három hajós épület. Mind a külső, mind a belső architektúra díszítésében bécsi festők és szobrászok vettek részt. A freskókat és az oltárképeket Carl Blaas festette, a díszítőfestést és az aranyozást - a kazettás famennyezetet is - Gibler és műhelye készítette. A figurális falképek nagy része a szentélyben található, a főhajóban tizenkét medalionban apostolok mellképei láthatók. A templomot a II. világháború idején sok károsodás érte. Bombatalálat miatt a szentély felőli két torony megsérült, ezek után a szentély beázott. 1952-ben sor került a helyreállításra, Németh Kálmán kezdte a munkát, a további restaurátori munkákat Kákay Szabó György végezte el.

A 2002-2007 között tartó restaurálás első két ütemében elvégeztük a szentély felső részének, a félkupolában található öt figura és az ide tartozó díszítőfestés konzerválását és esztétikai helyreállítását. 2008-2011 között a félkupola alatti oldalfalszakaszokon lévő tájképes, újszövetségi jelenetek és környezetének konzerválását és esztétikai helyreállítását végeztük el. 2012-ben az alsó párkányzat alatti festett műmárvány díszítőfestés restaurálása történt meg. A festékréteg általánosságban rendkívül rossz állapotú volt, a falképek felületét vastag porréteg fedte. A jeleneteket keretező díszítőfestés és a képeket elválasztó pilaszterek színei is elváltoztak, aranyozott felületek is meglehetősen kopottak és szennyezettek voltak.

Mind a figurális, mind a díszítőfestés restaurálása során fő szempont volt az eredeti felületek bemutatása és megőrzése. Jelen előadásban a falképek és a díszítőfestés állapotfelmérését és a restaurátori beavatkozásokat röviden bemutatjuk.

fodoredina1@gmail.com, maracsko.izabella@gmail.com



Czétényi Piroska, Iványi János:

Ybl Miklós újpesti munkássága

Ybl Miklós gróf Károlyi Istvánnak, rajta keresztül a Károlyi családnak mintegy baráti viszonyban álló „házi” építésze volt, ő tervezte át az uradalom központját, a fóti kastélyt és tervezte a család temetkezési helyéül szolgáló Fóti Szeplőtelen Fogantatás plébániatemplomot is.

Mint Újpest területe korábbi tulajdonosának, ill. fiának, Károlyi Sándornak a felkérésére építészként kapott megbízást a Klarisszeum épületegyüttes tervezésére, ami – némi változtatással ugyan – tervei szerint épült fel. A Fővárosi Levéltár őrzi Yblnek az újpesti főtemplomra vonatkozó terveit két változatban is, ami nem valósult meg, viszont érdekes anyagot szolgáltatott a főtemplom építéstörténetéhez, ugyanis a két terv mindegyike egy meglévő alaprajzba illeszti bele az új templomot, amelyet feltehetően Ybl mért, vagy méretett fel. Több helyen szerepel, hogy Ybl tervezte a Károly Sándor kórház első változatát, amelynek viszont – eddig – még nem sikerült fellelni a terveit, csupán csak egy okiratot a kórház építési engedélyének tárgyában a Pest Megyei Levéltárban, ami alapot szolgáltathat további kutatásokhoz, így igazolva az épület Yblhöz - vagy tervezőtársaihoz - való kötődését - Ybl halott volt már, amikor 1893-ban az építési engedély kérelmet benyújtották -, vagy egyértelműen elutasítva azt.

merikon@t-online.hu

Marótzty Katalin:

Ybl Miklós és az építészeti közélet - pályázatok a Magyar Mérnök- és Építészegyletben

A művészek nyilvánosság előtti versengésének ókor óta létező hagyománya a magyar építészetben a gazdasági konjunktúra és a polgári fejlődés eredményeképp a XIX. század második felében kivételes virágzásnak indult. Az Országháza épületeire, és a Magyar Tudományos Akadémia palotájának tervezésére kiírt, jelentős közérdeklődésnek örvendő pályázat mellett - melyeket alapos kutatások nyomán már jól ismerhetünk -, a XIX. század második felében még jónéhány megmérettetéssel találkozhatunk a korabeli szakirodalomban. Nagy jelentőségű és kisebb volumenű tervek készültek így, történetükben Ybl Miklós neve többféle szerepben megjelenik. Találkozhatunk vele pályázattól diszkréten visszalépőként – a Magyar Tudományos Akadémia palotájánál -, győztesként – például az Operánál és a Régi Képviselőháznál-, a pályázatokat tárgyaló testületekben, a pályázatokról beszámoló magyar nyelvű építészeti szaklap alapítói közt is.

Az előadás az ismert történeteken túl a korabeli szakmai közélet szempontjából vizsgálja Ybl szerepét. Hogyan alakult az építészeti pályázatok kultúrája az 1870-es évektől a század utolsó évtizedéig és ebben milyen szerepe volt a Magyar Mérnök és Építészegyletnek és legjelentősebb alapító tagjának, Ybl Miklósnak.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészettörténeti és Műemléki Tanszék

mkata@eptort.bme.hu



Farbakyné Deklava Lilla:

Ybl Miklós szerepe az 1879. évi országos kiállításon

A szakirodalom előtt közismert az 1885. évi országos kiállítás eseménye és jelentősége. Kevésbé feltárt azonban a Székesfehérváron 1879-ben megrendezett Országos Mű-, Ipar-, Termény- és Állatkiállítás.

A kiállítás kezdeményezője és motorja Zichy Jenő volt, akinek legfőbb célja ezzel a hazai ipar - mind a gyári termelés, mind az igényes kézműipar - és mezőgazdaság eredményeinek a közönséggel történő megismertetése, ezáltal helyzetbe hozása - a külföldről érkező importtal szemben.

A seregszemplén 17 szekcióban állítottak ki a résztvevők, ebből 16 volt versenyben. A 17. szekció versenyen kívül a régészetet és a rövid hazai intézményi múltra visszatekintő műemlékügyet mutatta be.

A fővárosban az előző évben közel 900 építkezés zajlott le, és noha a kiállításon az építészet helye még kiforratlannak tűnt, látható, hogy szerepe már megkerülhetetlen. Ez látszik a szekcióba sorolásán is: részben a XI. szekcióban kapott helyet sok egyéb mellett:

„XI. Műipar- és zenészeti tárgyak, építészeti rajzok és tervek

Tárgyak: díszműárúk, papír ipar minden tárgyai, rajz és festőszerek, nyomdászati művek, acél, kő, fametszetek és fényképészeti művek, csillagászati, vegytani és sebészeti műszerek, zenészeti műszerek és órák. Építészeti minták és tervek. Mű és vegytani gépek és gépváltozatok. Statisztikai tervek.”

A legtöbb tervet kiállító építész Ybl Miklós volt. Nagy sikerrel szerepelt a ferencvárosi templom, a lipótvárosi bazilika, az operaház távlati képe és nézőtere, budai várkerti vízvezeték tervrajzai, a Károlyi, Festetics, Degenfeld, és Lónyay paloták, a Margitszigeti Fürdő, a Vámház, Képviselőház, és egyéb épületeinek rajzai. Látható, hogy Budapest legdíszesebb pontjai Ybl nevéhez köthetők – jegyzi meg egy kiállítási beszámoló.

Nemcsak kiállítóként, hanem a kiállítási bizottságokban is jelentős szerepet vállalt Ybl. A XI. szekció bírálatát, sokrétűsége okán négy csoportba osztották, az építészeti vonatkozású tárgyak zsűrizését végző bizottság elnöki tisztét ő látta el. Részt vett egy másik bizottságban is: a XV. halászati, hajózási, „vízépítészeti” bizottságban, nyilván az utóbbi miatt.

Ybl a kiállításon a korabeli építésztársadalom „zászlóshajójaként” vett részt, mind a kiállított anyag, mind az egyéb szerepvállalás tekintetében, de már a következő generáció is jelentősen képviseltette magát: többek között Pártos Gyula, Kallina Mór, Hauszmann Alajos, Gerster Kálmán, Ney Béla, Steindl Imre.

lilla.deklava@gmail.com



Kemény Mária:

„Sei froh, dass du kein Architect bist” Ybl Miklós konfliktusai és pályájának drámai állomása

Ybl már viszonylag fiatalon nagyon nagy tekintélynek örvendett, és szakmai, társadalmi presztízse már a hatvanas évektől hirtelen emelkedett az átlagos építésznél jóval magasabbra. Később, öregkorában már egyértelműen a szakma megkérdőjelezhetetlen vezére, szervezője.

Úgy gondolhatnánk, hogy konfliktuskerülő, de mindenképpen erősen integratív személyiség. Mégis, nyoma van annak, hogy erőteljes indulatokat váltott ki belőle, ha céljait az intézményes körülmények, a bürokrácia nehézsége, vagy más okok miatt nem tudta, vagy nem jól tudta megvalósítani. Ezekről a konfliktusokról fogok beszélni.

1. Az Akadémia pályázat, ahol Henszlmann szemrehányásai miatt visszalépett. Végkifejlet: pályázati tervének elemeit hasznosította, részben megvalósította az akadémia bérházának homlokzati tervén.

2. A dráma: a Bazilika kupolájának beomlása, amit előre látott, de megakadályozni nem tudott. A belső vívódást, amit ez okozott neki, nagyon érzékletesen megfogalmazza később. Bár nyilván volt arról véleménye, hogy mi okozhatta a katasztrófát, ezt megtartotta megának, és Hildről abszolút szolidárisan nyilatkozott

3. A Bazilika kupolájának építése előtt 1885-ben néhány éven át akadozott az építkezés finanszírozása. Ekkor egy nagyon indulatos levelet írt a Templomépítési Bizottságnak, lényegében ezen keresztül a főváros vezetésének. Maró gúnyt érezhetünk ebből a szövegből, aminek ráadásul két magyar fordítása van, egy konfrontáló és egy simulékonyabb.

4. Van néhány olyan eset, amikor nem fizették ki tisztességesen a neki járó honoráriumot, ezekből is idéznék.

Végül mindezekből megpróbálok valamilyen következtetést levonni egyrészt az építész általános helyzetéről, másrészt konkrétan Yblre vonatkozóan.

Hild-Ybl Alapítvány

maria.kemeny@gmail.com

Hidvégi Violetta:

„A nagy építész kis épületei” Pest és Buda építési hatóságainak dokumentumaiban

A tervbe vett válogatás Pest város Szépítési és Építési Bizottmánya anyagából szemezget Ybl Miklós tevékenységéhez köthető terveket. Építésünk 1863. március 24-én kapja meg az építőmesteri jogot, ezért korábbi tervein a kivitelező építőmester vállalta munkájáért a felelősséget. A benyújtott terveken a szellemi tulajdonos, Ybl aláírása is szerepelhet, de is az előfordul, hogy csak a kivitelező építőmester látta el azt kézjegyével.

A Szépítő Bizottmányi időszak legjelentősebb épülete az Unger-ház, amelynek terveit Wagner János építőmester szignálta 1852 márciusában. Ez az épület kellőképpen feltárt, dokumentált. Azonban jóval kevesebb figyelem fordult a hat évvel később, 1858 áprilisában engedélyezett Tornacsarnokra. A hozzá kapcsolódó Nemzeti Lovarda fénye elhomályosította ezt a szerényebb kinézetű emeletes épületet, amelynek elég rövid élet adatott. 1871-ben már le is bontották, helyét az Esterházy-palota foglalta el. A Tornacsarnok Diescher József szignálta terve is megérdemli a figyelmet, hiszen a Lovardával együtt első darabjai voltak annak a térnek, amelyet Ybl a Nemzeti Múzeum mögött hozott létre északi részén a Festetics-, míg délin a Károlyi-palotával. Ez az együttes indította el a palota-negyed kialakulását, hogy a későbbiekben újabb reprezentatív épületekkel gyarapodjon.

Az 1861–1873 közti Építő Bizottmányi anyagban Ybl Miklósnak nagyobb és kisebb léptékű tervei egyaránt megtalálhatók. Itt elsősorban az a kérdés foglalkoztat, miért is vállalt el egy már nagy tekintéllyel rendelkező építész szerényebb feladatot is. Arra a kérdésre keresem a választ, milyen emberi kapcsolatok és építkezési együttállások lehettek ennek okai.

Budapest Főváros Levéltára

hidvegiv@bparchiv.hu



Rozsnyai József:

Ybl Miklós 1860-as évekbeli építészetének stíluskapcsolatairól

Ybl Miklós az 1840-es és 1850-es években a magyarországi romantikus építészet egyik legkiemelkedőbb alkotója, művein a középkorias formák uralkodnak. Az 1860-as évektől szakít az addig rá jellemző Rundbogenstil karakterű építészettel és fokozatosan tért hódítanak a klasszikus eredetű formák lakóház- majd középület építészetében. Felületes volna általánosságban neoreneszánsznak nevezni ezt az irányt, amelynek jegyében főműveit is megalkotja, hiszen a ténylegesen itáliai reneszánsz formákon kívül a hellén jelleg és a barokk építészet sajátosságai is helyet kapnak építészetében, mindenekelőtt homlokzatalakításában. Milyen tehát az építész 1860-as és 1870-es évekbeli stílusa, hol kereshetjük műveinek stíluskapcsolatokat, az új formák eredetét, miként jellemezhetjük a korszak Ybl-i architektúráját?

rozsnyaijozsef@gmail.com

Kelecsényi Kristóf Zoltán:

Egy Ybl-tanítvány első munkái – Schmahl Henrik Andrassy úti épületei

Egy kőművesből építésszé lett tervező pályája elején megalkotta az Andrassy út egyik legsikerültebb házát, amely kiviláglik a 19. századi magyar városépítészet legnagyobb szabású alkotásából, az Andrassy útból. Az Ybl-tanítvány Schmahl Henriket (1846-1912) inkább a neoreneszánsz stílusorszaka után keletkezett alkotásairól szokás ismerni, elsősorban az Uránia és a Párizsi-udvar épülete miatt. Azonban a hamburgi születésű német 1880-as évekbeli tevékenysége sem elhanyagolható. A Schmahllal foglalkozó eddig nem túl nagyszámú kutatás is inkább az életmű második szakaszára koncentrált, azonban az itáliai és német neoreneszánsz alkotásokat felvonultató első évtized is vizsgálatra érdemes. Egyúttal aktuális az Ybl-év miatt is, hiszen 1884 őszéig – az Operaház átadásáig – az építész mellett dolgozott. Arra már minden valószínűség szerint sosem fogunk választ kapni, vajon mennyire lehetett benne az egyes tervekben mestere „ceruzavezető keze”, de mindenképpen érdemes ízelegetni az ekkor keletkezett házaknak az Ybllel való kapcsolatát.

Schmahllal az 1870-es évek elején ismerkednek meg a Fővámház építkezésén, aki ekkor még segédpallér. Bő egy évtizeden keresztül dolgoztak együtt, ám e munkaviszony jellegéről sajnos csak kevés információ áll rendelkezésre. Előadásomban éppen e szükségből kiindulva szeretném felvillantani Ybl szellemi műhelyének és vele egyúttal a 19. század végi „építészirodáknak” működését, és megmutatni, hogy a kor legnevesebb magyar építészével mellett miként alapozhatta meg önálló karrierjét egy volt kőműves, nem megfélemezve az utód építészgeneráció többi, szintén Yblnél megfordult tagjáról.

kristof.kelecsenyi@gmail.com



Déry Attila:

Magyar építési gyakorlati szakirodalom a 19. században. (Mit olvashatott Ybl Miklós?)

1. Az építészeti szakirodalom a 17-18. században. Kik, kiknek és miért írtak? A közlések forrásai. A publikációk fajtái és formái. Mi terjedt el Magyarországon és mi hatott?
2. Az építési szakirodalom tematikájának változása a 19. század elejétől. A mintakönyvek megváltozott szerepe. Oktatási segédletek és tankönyvek. A szaktudás differenciálódása. Szakterületek kiválása a komplex anyagból. Tematikus publikációk megjelenése: épületszerkezettan, anyagtan, statika... A „nemzetközi” szakillusztrációs anyagok elterjedése. A nemzetközivé váló szakirodalom.
3. A szervezett építészkutatás kialakulása és igényei. Az oktatás rendszere. A szakirodalom szerepe az oktatásban. Külföldi és hazai szakkönyvek. Hazai építészkutatásunk kialakulása és változásai. A nyelv kérdése.
4. A hazai építészeti szakirodalom kezdete és fejlődése. Magyar publikációk, idegen példák nyomán. Fordítások... és problémáik. A szaknyelv kérdése; talált és elveszett szavak. A magyarosítás folyamata. Bedeus Joakim, Beregszászi Pál, Schnédár János... A Magyar Mérnök és Építész Egylet szerepe. Ybl Miklós és Ney Béla. Nendtvich Gusztáv, Palóczy (Platzer) Antal, Berczik Gyula...
5. A kiadványok típusai és példák:
 - fordítások
 - átvételek saját név alatt
 - átírások valamely eredeti után.
 - utánzatok
 - eredeti művek példák nyomán
 - önálló művekHogyan használhatjuk ezeket?

attdery@gmail.com

Papp Gábor György:

Ybl Miklós és Teophil Hansen

A bécsi Akademie der bildenden Künste rajzgyűjteményében őrzik Theophil Hansen, görög származású bécsi építészprofesszor terv- és rajzhagyatékát. A hagyatéknak több magyar vonatkozása van. Többek között Hansen magyarországi tanítványai bécsi tevékenységének nyomai találhatóak meg benne. Ezen kívül olyan dokumentumot is őriz, mely a bécsi építész ismert magyarországi kapcsolatairól alkotott ismereteinket gazdagítja, árnyalja. Hansen, mint tudjuk, a szakmai kapcsolaton túl, közeli, személyes ismeretségben volt Ybl Miklóssal. Hogy ez a kapcsolat kölcsönös volt, azt látszik igazolni a pesti Vámház tervének egy szignált sorozata (4 lap), mely Hansen hagyatékával együtt került a bécsi rajztárba. Előadásomban ezeket a lapokat kívánom bemutatni, és összevetni az eddig ismert további tervekkel. Ezen túlmenően pedig a lapok apropóján Ybl és a fiatalabb építészgeneráció kapcsolatáról meglévő tudást szeretném egy lábjegyzettel kiegészíteni.

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet

papp.gabor@btk.mta.hu



Sisa József:

Ybl Miklós, a kastélyépítész

Ybl Miklós a historizmus korának legtermékenyebb magyar kastélyépítésze volt. Pályája elején a gróf Károlyi család szolgálatába állt, majd további jeles arisztokratáknak és köznemeseknek is épített kastély. (Sajátos módon három közülük utóbb Magyarország miniszterelnöke lett.) Újgazdag megrendelők nem tartóztak megbízói sorába. Mint a Károlyiak háziépítésze és a Wenckheim család számára is több kastélyt és uradalmi épületet tervező architektus, pozíciója egy fajta szerénységet és visszafogottságot feltételez, ami akkor is fennmaradt, amikor a fővárosban már nagy középületek sora fémljezte nevét.

Egykorú dokumentumokkal mintegy tíz nagyobb kastély köthető Ybl szerzőségéhez. Közülük több korábbi épület felhasználásával készült, négy teljesen újonnan. Az újonnan készültek közül a jelentősebbek, Zsombolya, Bodrogolaszi és Szabadkígyós erős hasonlóságot mutatnak tömegelrendezésükben: hosszú, téglalap alakú alaprajzuk nem törekszik mozgalmasságra, mindössze rizalitok élénkítik tömegüket. Hasonló vonás továbbá, hogy jobb szélükhöz torony kapcsolódik, ám ezek is viszonylag alacsonyak és tagoltak. Zsombolya és Szabadkígyós esetében az alaprajzi rendszer is lényegében megegyezik. Ahol a torony aránytalanul magas és vékony – ilyen a füzérradványi kastély –, ott a megrendelő főúr amatőr tervezése a felelős.

Stílus szempontjából Ybl kastélyai meglehetősen széles skálán mozognak. Az ikervári kastélyon a berlini villaépítészet hatása érezhető, nagy valószínűséggel akkori tervezőtársa, Pollack Ágoston jóvoltából. A várpalotai kastély Ybl korai neoreneszánsz érdeklődéséhez kapcsolódik. Fás, Bodrogolaszi és Zsombolya kastélya gótizáló-középkorias formákat mutat, a szabadkígyósi kastély pedig német neoreneszánsz; egyik sem jellemző mesterünk építészetére, nyilván a kastélyépítészet területén divatos stílusformák, illetve a megrendelő kívánsága volt a mérvadó. Parádsasvár francia gótikus-reneszánsz stílusa közelebb áll Ybl felfogásához. Az utóbb egyébként Ybl talán legsikerültebb, a meglévő adottságok szorítása ellenére is legarányosabb és legmonumentálisabb kastélyépülete.

Mint a korszak jeles kastélyépítészt és vezető mesterét, szokás Ybl Miklóst több kastéllyal is kapcsolatba hozni. Az előadás megkísérli e tekintetben az „Ybl-mítoszt” is megvizsgálni, egyes épületeknél a szerzőséget tisztázni, ahol szükséges, rég bevett hiedelmeket lerombolni.

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet

sisaj.jozsef@btk.mta.hu



Virág Zsolt:

Ybl Miklós által tervezett vagy átépített, valamint neki tulajdonított (kevésbé ismert) kastélyok és kúriák

Ybl Miklós pályája során igazoltan és a szakirodalmi hagyomány – elsősorban az Ybl Ervin-féle monográfia – szerint összesen mintegy húsz kastély és kúria terveit készítette el, és tucatnyi kastély és kúria átépítéséhez készített terveket. Az előadásban a kutatás által gyakran kevésbé ismert és kevésbé feldolgozott épületek kerülnek megvizsgálásra, hogy építésük, átépítésük valóban Ybl Miklóshoz köthető-e, vagy az ország egyik legismertebb építészének a nevét csak később kapcsolták a kastélyhoz, kúriához. Bemutatásra kerülnek az épületek keletkezési/átépítési körülményei, a kastélyok építéstörténete és birtoklástörténete, valamint amennyiben fennmaradt, a rezidenciák tervanyaga. Mivel sok esetben a szakmai közönség számára is kevésbé ismert az épületek későbbi sorsa és mai állapota, hasznosítása, áttekintésre kerül az Ybl-épületek jelenlegi helyzete is.

A rezidenciák építéskori/átalakításkori, vagy kevéssel az utáni állapotáról számos archív kép maradt fenn, gyakran már csak ezek alapján lehet képet alkotni a kastélyok eredeti kialakításáról; szerencsés esetben az egykori enteriőrökről is fennmaradt fotográfia, ezek gyakran az egykori birtokos családok gyűjteményéből származnak

Ezen – általában kisebb jelentőségű kastélyok, kúriák – formakincsében is felbukkannak jellegzetes, Yblre jellemző, és a főművein is megjelenő építészeti megoldások, esetenként ezek előzményei.

Az előadásban bemutatásra kerülő kastélyok, kúriák:

Ybl által tervezett/átépített épületek, amelyekről fennmaradt tervanyag:

Tiszabó – Almásy-kastély (elpusztult)

Monok – Andrassy-kastély (átépítés)

A szakirodalmi hagyomány szerint Ybl által tervezett/átépített épületek:

Ybl Ervin monográfiájában Ybl Miklósnak tulajdonított épületek:

Fegyvernek – Szapáry-kastély (elpusztult)

Békéscsaba–Gerla – Wenckheim-kastély

Biharugra–Szilaspusztá –Bölöny–Barcsay-kastély
(elpusztult)

Kétegyháza – Almásy-kastély (átépítés)

Tápióság – Keglevich-kastély (elpusztult)

Várgede – Kubinyi–Sztójkovits-kúria

Lengyeltóti – Inkey–Zichy-kastély

Más források által Ybl Miklósnak tulajdonított épületek:

Kondoros–Csákópuszta – Batthyány–Geist-kastély

Orosháza–Gáspártelek – Geist-kúria

kastelylexikon@t-online.hu



Mentényi Klára, Somorjay Sélysette:

Ybl Miklós és a lovasberényi Cziráky-kastély

Az U-alakú, kettős court d'honneur-t tartalmazó épületegyüttes főhomlokzatával a parkra néző, emeletes déli szárnya mögött földszintes szárnyak húzódnak, amelyek a belső udvarra nyíló folyosók mögött elhelyezkedő szobasorokból állnak. A kastély különböző építési periódusait az 1990-es években végzett falkutatás (Mentényi Klára, Somorjay Sélysette) és régészeti feltárás (László Csaba) alapján lehetett tisztázni.

A 15-16. századi eredetű földszintes épületrészeket a török hódoltság után felújították, és újból lakhatóvá tették. A birtokkal együtt 1730-ban vásárolta meg gróf Cziráky György, s ettől kezdve a család birtokközpontja maradt egészen a II. világháború végéig. Az általuk végeztetett kisebb-nagyobb munkák közül említésre méltó a rezidencia első, 1760-as évekre tehető kiépítése, amely azonban alapjában véve nem változtatta meg a két önálló földszintes szárnyból álló, korábbi kastély formáját.

Cziráky Antal Mózes 1804-1811 között a vidéki lakot reprezentatív klasszicista kastéllá formálta át. Délen felépült az emeletes főépület, középen a kétszintes díszteremmel, a meghagyott földszintes házak tulsó végén pedig egy-egy emeletes pavilont alakítottak ki. A tervek talán attól a Rieder Jakab építőmestertől származnak, akinek felmenője már előzőleg is dolgozott a kastélyon. Ugyanekkor északi irányban még egy, földszintes épületek által határolt, hátsó udvart is kialakítottak, amelynek nyugati oldalán a vendégszárny, keleten pedig az istállók kaptak helyet. A kastélyegyüttes kiépítésével párhuzamosan nagyszabású angolkertet hoztak létre.

A következő birtokos, Cziráky János a fehérvári származású, fiatal Ybl Mikóssal valójában csupán korszerűsíteni akarta a már teljesen készen álló családi rezidenciát. A feltehetően még az 1840-es években zajló munkálatok során az épület körül vízelvezető csatorna létesült, amely bizonyára a kerti tóba vezette az esővizet. Az egykori északi összekötő szárny helyére a pavilonok alsó szintjén kialakított mellékhelyiségek üritésére szánt aknát tervezett. Korszerűsítette a fűtést, az épületek belső közlekedését, továbbá fürdőszobákat helyezett el a lakószárnyakban. A nyugati oldalon – korábbi helyén – tágas, nagy belmagasságú, hatalmas szabadkéményes tűzhellyel ellátott, új konyhát hozott létre. Dolgozott az északi pavilonok emeletén, és

kisebb átalakításokat végzett a kastélyegyüttes több pontján. Szintén nevéhez köthető az emeletes főépület és a délnyugati szárny találkozásánál létesített, új kocsiáthajtó. A helyszíni kutatás és Ybl Miklós részben fennmaradt rajzai alapján jól körvonalazható lovasberényi tevékenysége.

mentenyi@gmail.com



Kovács Klára:

Beszámoló a szabadkígyósi kastélyban illetve annak környezetében 2012-ben végzett kutatásról

A kutatás elsősorban a kastély főépületére és azon belül is az épületbelsőre irányult elsősorban. A külső homlokzati kutatás, kevés mozzanattól eltekintve, amelyet a jövőbeni munkálatok közben, azaz kivitelezés közbeni megfigyelések során történik majd, tekintettel az épületkülső egységes mivoltára és egy építési periódusára.

A kutatást az épületegyüttes közeljövőben történő helyreállítása kívánta meg, a tervezéshez szükséges tudnivalók, ismeretek feltárására törekedtünk. Az első kutatási fázisban az épületegyüttes főépületét és az istálló épületét vizsgáltuk. Bár a tervezési terület nem fedi le a főépület egészét, az épületkutatás, az összefüggések rendszerének feltárása miatt a teljes épülettel kellett foglalkoznunk. A csatlakozó melléképület vizsgálata egy későbbi munkaszakaszban fog megtörténni.

Az elsődlegesen tisztázandó kérdések a következők voltak:

1. A főépület eredeti alaprajzi rendszerének feltárása.
2. A főépület eredeti nyílásrendszerének feltárása (elsősorban az ajtóké az épületbelsőben).
3. Lehetőség szerint az épület eredeti funkcionális beosztásának feltárása.
4. Az unikális légfűtési-levegőtető-rendszer, illetve az egyéb fűtési rendszerek feltárása.
5. A restaurátori kutatás számára javaslat tétele az egyes kutatandó részek pontos meghatározásával.
6. A megőrzendő építészeti részletek meghatározása, helységenkénti beazonosítása.

Kutatásunk kiegészült az egyik melléképület, a kocsiszín helyszíni vizsgálatával, ahol a feladat az eredeti alaprajzi rendszer változásainak vizsgálata mellett a bontható részek, illetve a korábbi épületnyílások meghatározása volt.

A szabadkígyósi kastély ismert nemcsak a szakma, hanem a szélesebb nagyközönség előtt is, bár a fővárostól való jelentős távolsága és korábbi funkciója miatti viszonylagos elzártsága miatt keveseknek adatott meg a „személyes találkozás” az épülettel. Éppen ezért azokat az apró, de összességükben jelentős részleteket kívánom bemutatni az előadásban, amelyekre az általános leírásokban vagy az Ybl-szakirodalomban kisebb hangsúllyal szerepelnek.

bethlendyklara@gmail.com



Krähling János:

Ybl Miklós kecskeméti evangélikus temploma

A kecskeméti evangélikus templom (1861-1863) a magyarországi romantikus templomépítészet egyik kiemelkedő alkotása. Építésének körülményeiről viszonylag kevés adat maradt fenn, s az eredeti dokumentumok hiányában az épület értelmezése is körülményesebb.

A templom kutatására egy átfogó program keretében került sor, amely lehetővé teszi az épület létrejöttének, építészeti értékeinek és hatásának újrarajzolását. A templom közép-európai párhuzamainak feltárására és értékelésére több kísérlet történt, amelyek lényegében a bécsi historizmus, mindenekelőtt Teophil Hansen építészetének hatókörében helyezik el az épületet.

A kecskeméti templom centrális térstruktúrája a protestáns templomépítészet egyik alapvető alaprajzi rendszerét követi, amely a 19. század második felében - éppen a tiszta "keresztény" stílusú templomépítészet normatív meghatározásainak kísérletei közepette - fokozatosan háttérbe szorult. A templom építészeti formálásán a Schinkel-iskola hatása figyelhető meg - első sorban a Karl August Soller által szerkesztett poroszországi evangélikus mintaterv gyűjtemény egyértelmű párhuzamai alapján.

Ybl romantikus épületeinek vonatkozásában az épület elemzése lehetőséget ad a mintakövetés és a tervezői lelemény szervesen egymásba fonódó tendenciáinak értelmezésére. A fóti plébániatemplom után épült, s míg annál az európai előképek és párhuzamok sokrétű értelmezési lehetősége tárul föl, a kecskeméti templomnál - más épületekkel együtt - a protestáns templomépítészetre jellemző Schinkel-örökség hatása figyelhető meg. A templom a romantika magyarországi templomépítészetében egy fontos típust képvisel, amelynek a 20. század elején is volt utóhatása.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészettörténeti és Műemléki Tanszék

krahling@eptort.bme.hu

Józsa Anna:

Ybl Miklós színházépítészte

Ybl egyik fő műve, az Operaház megformálásának előzményeként a 19. század jellemző színházépület típusai megjelentek addigi munkásságában. E színházak elemzése egyúttal a század színházépítészetének áttekintése is. Mondhatni lefedte a színházépítészet széles spektrumát, számos lehetősége adódott, hogy kipróbálja magát ebben az összetett funkciójú épülettípus tervezésében. A kötött funkcionális sorrend erősen befolyásolta a színházak kialakítását. Jellemző a lineárisan, hossztengely mentén felfűzött funkciósorolás, amelyet még a barokk térszervezésből vett át a historizáló építészet. Ezek a tengelyesen felfűzött térsorok önmagukban egész, önálló építészeti egységeket alkotnak. A kor operaházainál észrevehető az átgondolt, tudatos épületszerkesztés, a szimmetriára törekvés, de érzékelhető a rejtett asszimetria is.

Ybl színházépületein megfigyelhető az európai színházépítészet hatása, elsősorban a német színházépítészet, ezen belül Gottfried Semper korszerű megoldásai, mindemellett az olasz színházépítészet hatását is vizsgáljuk. Színházaiban korszerű szerkezeteket, technikai megoldásokat alkalmazott, különösen kiemelendő az Asphaleia színpadtechnikai rendszer. Számos tervében megjelenik egy érdekes akusztikai megoldás, az ún. rezgő kamra, amely a 18. századi olasz színházépítészetben gyakran alkalmaztak. Jellemző tartószerkezeti megoldás a Polonceau szerkezet, amelyet a Debreceni Színház terveiben, valamint a Nemzeti Lovardánál is alkalmazott.

Ybl színházainak elemzése során fontos szempont a stíluskeresés, a romantikus színházaktól a neoreneszánsz Operaházig. A tanulmányban bemutatott színházakat olyan sajátos építészeti szempont szerint vizsgáltuk, amely a funkció, szerkezet, technika, forma összefüggéseit elemzi.

Ybl életművében a különböző funkcionális és reprezentációs igényű színháztervezési feladatok esetében - nyári színpad, városi színház, historizáló operaház - megfigyelhetők az új szellemű építészeti megoldások, amelyek kijelölik Ybl helyét a magyar és az európai színházépítészetben.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészettörténeti és Műemléki Tanszék

jozsaanka@gmail.com



Millisits Máté:

Ganz Ábrahám mauzóleuma Ybl Miklós életművében

Az 1867-ben meghalt Ganz Ábrahám, Vörösmarty Mihály után az egyike volt azon kiemelkedő jelentőségű embereknek, akiket Kerepesi temetőben temettek el. Ganz Ábrahámot 1867. december 17-én helyezték a temető 214. számú ideiglenes sírboltjába. Ganz Ábrahám hozzátartozói az 1868. év első napjaiban felkérték a kiegyezés korának legnagyobb építészt, Ybl Miklóst, hogy tervezze meg a elhunyt rokon mauzóleumát. Az építkezésre az engedélyt Pest város tanácsa 1868. március 31-én 10229/ 243 szám alatt adta meg. Az épület tervezésére a centrális elrendezésű itáliai reneszánsz kápolnák voltak hatással, különösen Bramante és Giuliano da Sangallo munkái.

Ganz Ábrahám mauzóleumánál egy központi térmaghoz három félkör alaprajzú térbővület járul, és csak a főhomlokzat bejárati fala kapott egyenes lezárást. A bejárati ajtót előtt félköríves lezárást találunk, amelyet "baldachinként" két fekete márványoszlop tart. A félköríves lezárásban a Ganz Család Mauzóleuma felirat olvasható, de erre helyre Ybl Miklós tervei szerint a Világbíró Krisztus szobra került volna, amelyet két imádkozó angyal vett volna körül. A lezárást görög építészeti elem az akrotérion koronázta. A bejárati homlokzatot pilaszter foglalja keretbe. A pilaszterek galériaszintjén egy-egy szobor fülkenyílást találunk. Az üres szobor fülkenyílásokba feltehetőleg a négy kardinális erény, az Igazságosság, az Okosság, a Bátorság, a Mértékletesség közül kettőnek a szobra került volna. A másik kettőnek a szobra a sírbolt hátfalára került volna. A galériaszint további részén törpepilaszterekből és félköríves lezárásokból álló díszítéssor látható, amely az egész épületen végig fut. A centrális tér lezárásaként szolgáló kupola nem más, mint a Szent István-bazilika megépült kupolájának "kicsinyített variánsa".

Ybl Miklós terve szerint az épület hátfalához öntöttvas korlát csatlakozott volna, de helyette téglakerítés épült. Az épület belseje kétszintes, az alsó szinten kriptaszinten Ganz Ábrahám családjának három azonos méretű koporsója található. A bejárati szinten található Ganz Ábrahám mellszobra, amely előtt öntöttvas ráccsal körbevett kerek térrész biztosítja a látást a koporsókra.

A mauzóleum építésének befejezésére Ganz Ábrahámné Hubert József építésmérnököt bízta meg, aki a feladatot 1911. augusztus 25-ig elvégezte 11.708.65 koronáért.

1912. március 15-én kelt végrendeletében Ganz Ábrahámné úgy rendelkezett, hogy mauzóleumi alap céljára 25.000 koronát szán. Ebből fedezendő a mauzóleum további helyreállítási munkálatai, az ő temetésének és Ganz Ábrahám földi maradványai áthelyezésének költségei. A fennmaradó összegből alapítvány létesítendő a mauzóleum fenntartására és Mindenszentek napján koszorúval történő díszítésére és a kivilágítására. 1913-ban helyezték el a mauzóleumban Ganz Ábrahám és Ganz Ábrahámné földi maradványait.

1933-tól több éven át a Ganz-gyárak dolgozóinak képviselői halottak napján koszorúzással emlékeztek meg a mauzóleumnál a gyár alapítójáról. Ganz Ábrahám nevelt lánya, Pospéck Anna minden évben Ganz Ábrahámnak és feleségének a születése, házasságkötése és halála napján felkereste a Nemzeti Sírkertben található mauzóleumot Pospéck Anna 1945-ben halt meg, és az ő hamvait is a mauzóleumban helyezték el 1949-ben.

matteodibudapest55@gmail.com



Vizy László, Mattyasovszky Zsolnay Eszter:

Ybl Miklós – Zsolnay Vilmos

Ybl Miklós életútjának legjelesebb művei a királyi megbízásokhoz kapcsolódnak.

Yblnek ebben, a neoreneszánsz építészeti alkotó korszakában stílushordozó elemként jelenik meg a Zsolnay építészeti kerámia.

Zsolnay Vilmos 1863-ban vette át a pécsi manufaktúra vezetését, amely a tényleges gyártást 1868-ban kezdte el. A díszmű kerámia - porcelán fajansz- mellett az építészeti kerámia is felkeltette érdeklődését. Az építészeti kerámia, amely új irányt szabott a gyár termelésében, terrakotta (mázás és mázatlan) kerámia gyártmányaival megjelent az építőipari piacon, amely a vállalkozást gazdaságossá tette, és nevét országosan ismertté. Az indulás nehézségét és sikerét, valamint a jövő várható eredményeit Zsolnay Vilmos saját levelével támasztjuk alá.

1875. Budai Várkertbazár

A Pécsi Zsolnay gyárak építészeti kerámia termékeinek neves magyar építészei között Ybl Miklós úttörőként alkalmazta a színes majolikát, elsőként a Várkertbazáron, ahol azok mind a mai napig láthatók. A nagyfelújítás egyik mozzanata ezek újjávarázsolása.

A Várkertbazár szobrászati díszait Marchenke Vilmos készítette. Kutatásunk tárgya, hogy Marchenke és Zsolnay milyen mértékben és mely munkákban dolgozott együtt.

Ybl Miklós terveihez igazodva Zsolnay Vilmos reneszánsz szellemű díszítményeket gyártott, és elhelyezésüket személyesen irányította. Erről családjához írt levelei tanúskodnak, valamint a pécsi Zsolnay Múzeumban őrzött eredeti példányokon őrzött feljegyzés árulkodik.

A későbbiek folyamán Than Mór színes kerámiába varázolt kerámia-képei készültek, amelyeknek csupán kisebb töredékeit őrzik. A művész kartonjai megvannak. A képek jól láthatók a Várkertbazárnak a századforduló idején készült felvételein.

1884. Budapesti Operaház

Az Operaház főhomlokzatának első emeleti íves árkád íveinek belső burkolata hasonló a Várkertbazár reneszánsz ihletésű Zsolnay-kerámia díszéhez. A szobrászati díszek készítése Marchenke Vilmos nevéhez fűződik.

1885. Országos Kiállítás és Vásár

A királyi pavilon tervezője Ybl Miklós, egyes építészeti részleteket (padlóburkolat és díszkályha) a Zsolnay gyár készítette.

(Megjegyzendő: Sokkal jelentősebbek, és ma is láthatók a pécsi Zsolnay gyár termékei a Palme-házon, az egykori Múcsarnok homlokzatán, amelynek burkolata és díszkútjai Zsolnay színes mázas kerámiából készültek. A tervező Pfaff Ferenc volt.)

Lipótvárosi Bazilika díszkútja

Egy színes-mázás /feltehetően/ Zsolnay-kút készült a Lipótvárosi Bazilikában is.

Kiegészítésül: az 1938 évi felújítás alkalmával a Bajcsy Zsilinszky út felőli íves szentély külső falának oszlopfejezeteit, restaurálás után, Zsolnay pirogránitból gyártották újra.

A korábbi 1991. évi Ybl kiállítás katalógusa, a fővárosi Zsolnay épületkerámiákról szóló 2005-ben megjelent kiadvány és a Pécsi Zsolnay Múzeum gyűjteménye, valamint a Zsolnay gyár úgynevezett terrakotta-könyveinek adatai, azok, amelyek a kutatáshoz kiindulásul szolgáltak. Zsolnay építészeti kerámiára vonatkozóan 19 építészről szóló cikk-sorozat jelent meg /2-3 oldal terjedelemben/ 2007-2010 között a Magyar Építőipar hasábjain, majd ezt követően könyv-alakban is, 2009-ben és 2011-ben.

Előadásunkban Ybl Miklós építész és Zsolnay Vilmos keramikus életútjának találkozását mutatjuk be.

vizy.laszlo@chello.hu



Hajdók Judit:

Ybl Miklós által tervezett orgonaházak

Az orgona-hangszerkezet az azt körülölelő orgonaházzal együtt folyamatosan változott a különböző stíluskorszakokban, tájegységeken. A gótika szárnyas-ajtókkal ellátott, falon függő orgonaházait, az olasz reneszánsz geometrikus osztású orgonatábláit, a barokk mozgalmas, párkányos, fényaranyozott faragásos, zeneszerszámos angyalszobrokkal ékesített orgonaházait, majd a klasszicista timpanonos-vázás orgonaszekrényeket, amelyeket évszázadokon át többnyire képirók faragtak és orgonaépítők készítettek, a 19. század második felétől felváltották a „restaurált” vagy újonnan épített templomokban a műépítészek által tervezett orgonaházak (Schmidtől, Steindltől, Szehtlotól, Hofhausertől, Stornótól, Czigliertől, stb.). Ebben a sorban az egyik legkorábbi szekrényeket Ybl Miklós tervezte.

Az előadás a mester életművén, templomépítészetén belül (Kaplony, Fót, Nagycenk, Ferencváros, Lipótváros, Újpest, Nagycenk, Nagykároly katolikus templomok, Clarriseum istvántelki templom, Kecskemét evangélikus templom, Budai zsinagóga, hódmezővásárhelyi templombővítés) választ igyekszik adni, mely templomokba tervezett Ybl orgonaházat, és milyen technikával készítette azokat? Az orgonaházra vonatkozóan fennmaradt-e szöveges levéltári irat? Az orgonaház tervrajza hogyan illik a templom uralkodó architektúrájához, a szekrény homlokfalán mennyiben érvényesülnek a romantikus elemek? Az orgonaház-rajz tartalmaz-e a templom egyéb metszeteivel, berendezési tárgyainak rajzaival azonos motívumokat, jegyeket? Azonos formajegyek alapján szignálás nélküli tervrajz tulajdonítható-e Yblnek? A mester készített játszóasztal-rajzot is? Felépült-e valamelyik orgonaház és azt ki készítette?

Lechner Lajos Tudásközpont Területi, Építésügyi, Örökségvédelmi és Informatikai Nonprofit Kft.

hajdok.judit@gmail.com

Kiss Péter:

Ybl Miklós munkásságának eddig ismeretlen helyszíne - Eger

Tovább bővült azoknak a településeknek a száma, amelyekre kiterjedt Ybl Miklós munkássága. Eger nemcsak Heves megye közigazgatási központja, hanem a Szent István alapította egri egyházmegye székhelye is. Püspökségi központ mivolta alapvetően determinálta a város török idők utáni 18. századi kiépülését, amely azóta is meghatározza belvárosának képét. Műemlékeinek sorában ott van hazánk első eleve egyetemnek tervezett és emelt épülete a Líceum, amelyben az Eszterházy Károly Főiskola működik, ezzel szemben a mai Magyarország egyik legmonumentálisabb temploma a klasszicista stílusban épült bazilika (Ybl idejében még csak főszékesegyház), a kettő között pedig az érseki palota. Előadásom témája e három épület történetének egy-egy momentuma, amelyekben nem csak Ybl Miklós személye a közös, hanem a munkákra „felkérő” Samassa József egri érseké is. Mindhárom megbízásra 1889-ben került sor, és még ugyanebben az esztendőben elkezdődtek a kivitelezési munkák. Az érseki palota kápolnájának falán mutatkozott vizesedés megszüntetésére vonatkozó megbízásról csak Ybl Miklós leveléből tudunk, az erre vonatkozó többi irat lappang, vagy nem maradt fenn. Eddig csupán a Líceumra vonatkozó adatokból jelent meg néhány, amelyek A Petőfi kéziratától az elsodort forgókupoláig c. könyvben kerültek közlésre, és a legújabb szakirodalomban, Az Egri Domus Universitatis és Líceum c. kötetben sem szerepelnek.

Egri Főegyházmegyei Levéltár

efl@freemail.hu



G. Lászlai Judit:

Egy Ybl-palota új élete. A Pollack Mihály téri Festetics-palota helyreállítása

A Nemzeti Múzeum mögött húzódó téren álló épület a Festetics-család városi palotája volt, mely az átalakítások ellenére is megőrizte eredeti képét. Tervezője Ybl Miklós, akinek a palota-negyedben egy helyen nagyszámú műve valósulhatott meg, s ezáltal hosszú ideig a múzeum környékének képét alapvetően az ő művei határozták meg. Festetics György elsőnek építtette fel városi palotáját a korábbi lazán beépített külvárosi környezetben.

A rendkívül leromlott állagú, sok évig üresen álló épület helyreállítására új funkcióval – Andrássy Gyula Egyetem – 2011 – 2004. között került sor. A tervezést alapos vizsgálatok előzték meg, köztük épületdiagnosztika, művészettörténeti helyszíni- és forráskutatás, restaurátori szondázások. Az épület minőségei és megmaradt értékei megkivánták, hogy az új funkciók kialakításánál azokat nemcsak figyelembe vegyék, hanem esetenként rekonstrukcióra is sor kerüljön. A rendelkezésre álló pénzeszközökön belül, a megadott szakmai program szerinti funkciók kialakítása mellett alapvetően fontos volt a belső struktúra, alaprajzi elrendezés, burkolatok, asztalos és egyéb szerkezetek, megmaradt műtárgyak megőrzése. A műemlékes kutató számára maga az álló épület, annak látható és az építkezések során feltáruló rejtett részleteivel alapvető forrást jelent. Az egész helyreállítási folyamatot végigkísértem, aktívan részt véve a kivitelezési, restaurálási folyamatban így megfigyelhettem a korabeli építéstechnikai, épületgépészeti megoldásokat, a belső dekoráció anyaghasználatának és készítésének kérdéseit, az előadások tapasztalatok összefoglalása.

juditlaszay@gmail.com

Potzner Ferenc:

Ybl Miklós Rechenungsplan - tervsorozata a Várkertet és a Várlejtők területére

1998-ban a tervezéssel párhuzamosan végzett kutatás során Kiscell-ben az építészeti gyűjtemény tervtárában felnyúltam egy szekrény tetejére és találmomra levettem egy összehengeredett poros tervlapot, amelyet szétnyitva a budai Várkert bazár /Kön. ung. Hof-Burg – Garten Bauten in Ofen/ Lépcső pavilon /Stigen pavilon/ alaprajzai és metszete voltak láthatók egy Rechenungsplan feliratú tervlapon. Azé a paviloné, amelyről épp kiviteli tervet kellett készítenem, s amelyről oly keveset tudtam, mert úgy bontották el, hogy nem dokumentálták előtte.

A Rechenungsplanok ún. elszámolási tervek, amelyeket mai terminológiával megvalósulási tervnek hívunk, és a már megépült állapot ellenőrzésére, dokumentálására szolgálnak. Ezzel számoltak el az építőmesterekkel! Ez adja a tervsorozat valódi jelentőségét. A kezünkben van egy dokumentáció, amely egy adott időkeresztmetszetben arról tudósít, hogy mi épült meg, mit találtak a helyszínen, és a megépítés érdekében a talált fragmentumokon milyen beavatkozásokra történtek.

A tervlapok egyidejűleg dokumentálnak meglévő állapotot, egyértelműen jelezve a beavatkozásokat: bontásokat és építéseket, és ezzel az adott területen talált előzményeket. Az építési – megépült – állapotot dokumentáló tervlap szerkezeti és építészeti terv egyúttal. Jelenleg a tervsorozat mintegy 25 tervlapja ismert, amely két sorozatra tagolódik. A tervsorozat első része kimondottan a Várkert bazár kerti részét, az épületegyüttes elemeit, valamint az előtte lévő tér kialakítását dokumentálja : No 1-től No 19-ig.

A tervsorozat második része (zweiter teil), a Várkert bazár és a Királyi palota közötti terület falaival, vízelvezetésével és az Elypsz sétány kialakításával foglalkozik.

A leírtakból nyilvánvaló, hogy a tervsorozat nagy jelentőséggel bír a Várkert bazár felújítása, rekonstrukciója folyamatában, nem csak a pontos méretek és kialakítások, valamint a régészeti fragmentumok dokumentálása tekintetében, hanem a koncepció alkotás és a történeti szerkezetek határolta új terek kialakítása tekintetében is.

potznerferenc@kozti.hu



Gyevainé Balogh Ágnes, Kalmár Miklós:

A Danubius-kút építése és műemléki helyreállítási problémái

Az előadás az egykor a Kálvin téren felállított Danubius-kút tervezésének és építésének története mellett, viszontagságos utóéletével, a későbbi helyreállítások problémáival kíván foglalkozni.

A díszkút a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület ajándékeként épült. 1869-ben merült fel először létesítésének ötlete, amikor a takarékpénztár Kálvin téri fiókját megnyitotta. Mivel a bank székháza az előírásoktól eltérően épült, az eljárás beszüntetése érdekében ajánlotta fel a kút felállítását.

Az 1879-ben kiírt pályázat bíráló bizottságának többek között Hauszmann Alajos, Steindl Imre és Ybl Miklós is tagja volt. Mivel a díjazott pályaműveket nem tartotta a kútbizottmány megfelelőnek, Ybl Miklóst bízták meg egy új terv elkészítésével. Az előadás keretében bemutatásra kerül az Országos Levéltárban fennmaradt három tervváltozat, melyek Ybl végső tervének kialakulásához vezettek. A kút építése 1883-ig tartott, nehézségeket okozott a szükséges mennyiségű víz biztosítása, valamint az egy kőből faragott középső medence helyszínre szállítása is. A megvalósult hangulatos, hárommedencés díszkút alsó szintjén a Tiszát, a Drávát, és a Szávát szimbolizáló, allegorikus nőalakok ültek, legfelül pedig a Dunát megszemélyesítő, szakállas férfialak állt. A szobrokat Fessler Leó mintái alapján Brestyánszky Béla faragta.

A világháborúban súlyosan sérült díszkutat forgalmi okokból 1949-ben elbontották, majd 1959-ben az Engels (ma Erzsébet) téren állították fel. A szobrokat és egyes részleteket Győri Dezső tervei szerint újrafaragták. A megmaradt két eredeti nőalak a Kálvin tér 9., ill. a Lajos utca 158. sz. ház udvarán látható.

2000-ben a Danubius-kút újabb felújítására került sor. A felmérést és a tervezést a BME Építészettörténelmi és Műemléki Tanszékének munkatársai végezték. A felmérés eredményeként rekonstruálható volt az alaprajz szerkesztési rendszere.

A helyreállítás során a legnagyobb problémát a középső medence megbillent helyzete jelentette, ugyanis így a víz egész évben áztatta Száva szobrát. A kőanyag védelme érdekében, valamint mivel a teljes bontásra és újraépítésre nem volt lehetőség, az eredetitől eltérő, takarékos vízjáték került megvalósításra.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészettörténelmi és Műemléki Tanszék

gybalogh@eptort.bme.hu kalmar@eptort.bme.hu